

Medea Abulashvili (Tbilisi)

Αντανάκλαση Μυθικών Αντιλήψεων στους Ελληνικούς και Γεωργιανούς Λαογραφικούς Παραλληλισμούς

Η μελέτη της ιστορίας της ανθρωπότητας θα ήταν δύσκολη χωρίς εθνογραφικά δεδομένα. Σχεδόν όλοι οι τομείς των ανθρωπιστικών επιστημών δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην παράδοση και τα έθιμα διάφορων λαών και ερευνούν το σύνολο τελετουργικών πράξεων. Τα ήθη και τα έθιμα με τους ηθικούς και ηθολογικούς κανόνες τους, το σύστημα των συμβόλων, το μυστήριο της μαγείας με το ιδιαίτερο λεξιλόγιο αποτελούν ένα φαινόμενο που ενώνει ανθρώπους, έθνη, μύθους, θρύλους και θρησκείες διάφορων εποχών. Πολλές φορές λειτουργεί ως παράγοντας που καθορίζει και αντανάκλαει την ψυχοσύνθεση και την ιστορία των ανθρώπων. Χάρη στο φαινόμενο αυτό το (μικρο) εθνικό μπορεί να αποκτήσει οικουμενικές διαστάσεις και αντιστρόφως, το οικουμενικό να γίνει εθνικό.

Είναι αδύνατον να προσδιοριστεί η πνευματική και πολιτιστική συνοχή της Ευρώπης, αν δεν κατανοήσουμε τη σημασία, το περιεχόμενο, τις λειτουργικές ιδιαιτερότητες, τα ηθικά μηνύματα και τους εκφραστικούς τρόπους των συγκεκριμένων εθίμων· καθώς επίσης, την κοσμοθεωρία και τα χαρακτηριστικά διάφορων στρωμάτων της κοινωνίας που αντιπροσωπεύονται σε αυτά τα έθιμα.

Ομολογουμένως, κανένας άλλος πολιτισμός δεν επηρέασε την πνευματική κληρονομιά της Ευρώπης, όπως ο ελληνικός. Σήμερα δεν φιλοδοξούμε να δείξουμε τον καταλυτικό ρόλο πανελλήνιων εθίμων στα ήθη και έθιμα άλλων λαών. Θέλουμε ωστόσο να αναδείξουμε μερικές ενδιαφέρουσες τελετουργίες που εμφανίζονται στα ήθη τόσο των Ελλήνων, όσο και των Γεωργιανών και άλλων Ευρωπαϊκών λαών.

Θυσίες για το κτίσιμο

Η θυσία έχει διαφορετικές μορφές σε διάφορες εποχές και θρησκείες. Είναι μια προσφορά που γίνεται για τρεις βασικούς λόγους: για απόκτηση της εὐνοίας της θεότητας, ως έκφραση της ευγνωμοσύνης ή για εξαγνισμό της αμαρτίας. Συνήθως θυσιάζονταν άνθρωποι, ζώα ή διάφορα φυτά.

Η αναζήτηση των στοιχείων της θυσίας στη λαογραφία μάς οδήγησε στα δημοτικά τραγούδια και στις παραλογές. Μας κέντρισαν το ενδιαφέρον ελληνικά κείμενα αφιερωμένα στο κτίσιμο. Ο πιο δημοφιλής είναι ο θρύλος *Το γιοφύρι της Άρτας*, ο οποίος μας διασώζεται σε πολλές παραλλαγές,¹ αν και η πλοκή είναι η ίδια: πρόκειται για τη γέφυρα που χτίζεται όλη την ημέρα από πολλούς κτίστες και μαστόρους και γκρεμίζεται τη νύχτα. Η λύση είναι να θυσιαστεί άνθρωπος.²

Εδώ καταγράφεται η παλαιότερη μορφή της τελετουργίας της θυσίας, που είναι η ανθρωποθυσία και γίνεται με την τοποθέτηση ζωντανού ανθρώπου μέσα στο κτίριο καθώς χτίζεται. Είναι πολλά τα παραδείγματα της ανθρωποθυσίας και στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία και στη νεοελληνική λαογραφία.³

Το μοτίβο τέτοιου είδους ανθρωποθυσίας απαντά και στη γεωργιανή, σέρβικη, ουγγρική, βουλγαρική, ρουμάνικη, γερμανική, λιθουανική και αλβανική λαογραφία.⁴ Σε καμία παραλλαγή αυτών των λαών ο συγκεκριμένος θρύλος δεν συνδέεται με ένα μόνο μέρος. Στην ελληνική περίπτωση αν και η πλειοψηφία των εμμέτρων παραλλαγών αφορούν στη γέφυρα της Άρτας, αναφέρονται και σε άλλα τοπωνύμια (Σπερχειός, Πηνειός, Αράχωβα, και ούτω καθεξής).⁵ Και στη Γεωργία, Εκτός από το κάστρο του Σουράμ,⁶ σχεδόν σ' όλα τα μέρη έχουμε κτίσματα με τέτοιους θρύλους: στη Ράτζα (βορειοδυτική Γεωργία) καθώς έχτιζαν το κάστρο Μίντλι, δεν μπορού-

¹ Γνεύτος Π., Τραγούδια δημοτικά της Ρόδου, Ρόδος 1980, 100-101; Παππάς Ν., Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια, Αθήνα 1953, 131-132; Ιωάννου Γ., Τα δημοτικά μας τραγούδια, Αθήνα 1994, 48-49; Πετρόπουλος Δ., Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια αρ. 46, 71-73; Ελληνικά δημ. Τραγούδια, Ακαδημίας, 1962, 319-325; Πολίτης Ν. Γ., Δημοτικά Τραγούδια, Αθήνα 2001, 213-216.

² Ελληνικά δημ. Τραγούδια, Ακαδημία Αθηνών, 320, α' /9-10.

³ Ρατιάνι Ν., Τελετουργία στην Αρχαία Ελληνική Λογοτεχνία, Τιφλίδα 2001, 4-66 (στα γεωργιανά).

⁴ Γεωργιανή Λαογραφία, τ. III, Τιφλίδα 1964, 303-318 (στα γεωργιανά); Криничная Н. А., Эпические произведения о принесении строительной жертвы, в книге: Фольклор и этнография, Ленинград 1984, 154-161; Байбурын А. К., Строительная жертва и связанные с нею ритуальные символы у восточных славян, в книге: Проблемы славянской этнографии, Ленинград 1979, 162.

⁵ Πολίτης Ν. Γ., 213-214.

⁶ Ουρικασβίλι Π., Δημοτική Ποίηση, τ. I, Τιφλίδα 1937, 177-178 (στα γεωργιανά).

σαν να ολοκληρώσουν τους τοίχους και αναγκάστηκαν να βάλουν μέσα στον τοίχο μικρό αγόρι. Στην Απχαζία στον τοίχο της Κελασούρα έβαλαν μια γυναίκα και αγελάδα. Στο Καχέτι για το κάστρο του Σιγνάγι θυσιάστηκε ένας μοναχογιός. Στο Ιμερέτι καθώς έχτιζαν την εκκλησία του Χόνι, έπεσε κλήρος σε έναν μοναχογιό ονόματι Λεβάν Μπαχτάτζε. Στη Μεγγρελία, στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στο Ιλόρι έβαλαν αδέρφια στους τοίχους της εκκλησίας.⁷

Η θυσία για το κτίσιμο γινόταν για προσκόνηση είτε του πνεύματος, είτε του άγγελου προστάτη του τόπου, είτε της κολώνας του σπιτιού.⁸ Διάφοροι λαοί πίστευαν πως τέτοιου είδους θυσία χρειαζόταν για τον εξαγνισμό του τόπου⁹ και εγγυόταν τη μακροβιότητα του κτίσματος. Σύμφωνα με τη ρωσική παράδοση, ο πρώτος πεθαμένος της οικογένειας αντικαθιστούσε το πνεύμα του σπιτιού, το οποίο ακόμα και σήμερα αποτελεί αντικείμενο λατρείας στα ήθη διάφορων χωριών.¹⁰

Η θυσία για κτίσιμο, ως μοτίβο, κατέχει εξέχουσα θέση στη λαογραφία. Στη γεωργιανή παράδοση θυσιάζεται μοναχογιός, ενώ στη ολαβική και βαλκανική ωραία γυναίκα που τυχάνει να είναι σύζυγος του καλύτερου μάστορα. Ένα από τα κοινά στοιχεία αυτού του μοτίβου είναι το γεγονός ότι το κτίριο δεν μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς την παρέμβαση ανώτερης δύναμης.

Ο γνωστός γεωργιανός ακαδημαϊκός Ιβάνε Τζαβαχισβίλι αναφέρεται στην παράδοση της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου στο Γκόρι, όπου συνηθιζόταν οι πιστοί να φορούν βαριές σιδερένιες αλυσίδες, κάτι που προσομοιάζει συμβολικά με την αρχαία τελετουργία της ανθρωποθυσίας.¹¹ Πρέπει να πρόκειται για την ίδια συμβολική έκφραση στη σημερινή Ελλάδα όταν τοποθετούνται διάφορα κοσμήματα και σταυροί στα θεμέλια του σπιτιού.

Τα χριστόφωμα:

Ένα από τα αναπόσπαστα στοιχεία που συνοδεύουν τα Χριστούγεννα στην Ελλάδα είναι τα Κάλαντα, τα οποία εκτελούνται από παιδιά την Παραμονή των Χριστουγέννων. Στην Γκούρια (Δυτ. Γεωργία) παρόμοια τελετή λέγεται “Καλαντόμπα”. Ταυτόχρονα ψήνονται αλμυρά ψωμάκια, τα οποία αφιερώνονται στον Άγιο Βασίλειο, όπως άλλωστε και στην Ελλάδα. Είναι αξιοσημείωτο πως τα χριστουγεννιάτικα ψωμάκια

⁷ Γεωργιανή Λαογραφία, 1964, 306-307.

⁸ Τζαβαχισβίλι Ι., Ιστορία Γεωργιανού Έθνους, τ. Ι, Τιφλίδα 1960, 65 (στα γεωργιανά).

⁹ Криничная Н. А., 1984, 155.

¹⁰ Криничная Н. А., 160.

¹¹ Τζαβαχισβίλι Ι., 1960, 54.

χρησιμοποιούνται και για μαντεία. Στα γεωργιανά χωριά οι ανύπαντρες κόρες τρώνε αλμυρά ψωμάκια πριν τη νύχτα της πρωτοχρονιάς για να διψάσουν. Το παλικάρι που θα τους δώσει νερό στο όνειρο για να ξεδιψάσουν είναι ο μελλοντικός τους σύζυγος. Και οι Ελληνίδες πιστεύουν πως θα ονειρευτούν τον γαμπρό αν βάλουν κάτω από το μαξιλάρι ένα μικρό κομμάτι κλεμμένο από το χριστουγεννιάτικο ψωμί.¹² Η κλοπή για τις ανάγκες της τελετής δεν είναι άγνωστη ούτε στη γεωργιανή χριστουγεννιάτικη παράδοση. Εκείνος που θα κατάφερνε να βγάλει από το δωμάτιο όπου είχαν στήσει γλέντι το τσιτσιλάκι (γεωργιανό χριστουγεννιάτικο “δέντρο”) χωρίς να τον αντιληφθούν τα αδέρφια, θα είχε την τύχη να πραγματοποιηθεί η χριστουγεννιάτικη ευχή του.

Σύμφωνα με τα εθνογραφικά δεδομένα, στην Ελλάδα τοποθετούσαν είτε κάτω από μαξιλάρι, είτε σε τρεχούμενο νερό το φλουρί της βασιλόπιτας για να μαντέψουν το μέλλον.¹³ Την ίδια συνήθεια έχουν και οι Γάλλοι και οι Βέλγοι (παλαιά την είχαν και οι Άγγλοι και οι Γερμανοί),¹⁴ οι οποίοι στη γλυκιά ζύμη τοποθετούσαν μικρή κούκλα ή σπόρο φασολιού. Ήταν ένδειξη τύχης όποιος έπαιρνε αυτό το κομμάτι. Όπως οι Έλληνες κατά το κόψιμο της πίτας κόβουν ένα κομμάτι για τον Χριστό και ένα για τον φτωχό, έτσι συνηθίζουν και οι προαναφερόμενοι λαοί.

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε παράδοση να κάνουν “μελωμένες θυσίες” στους δαίμονες. Στη σημερινή Ελλάδα στο κλεμμένο κομμάτι από χριστουγεννιάτικο ψωμί οι Ελληνίδες αλείφουν μέλι για να κερδίσουν τις μοίρες, όπως παλαιά με γλυκές θυσίες. Στα γεωργιανά υπάρχει ένα ρήμα που έχει ως ρίζα τη λέξη “μέλι” “*ჰოვლავ*” και σημαίνει “προσπαθώ να προσεταιριστώ κάποιον” που μπορεί να συνδέεται με τις παραπάνω τελετές με μέλι. Επίσης, υπάρχουν γεωργιανά ψωμιά με μέλι (*ჰოვლავი*). Στην Ανατολική Γεωργία ακόμα και σήμερα υπάρχουν τελετές όπου χρησιμοποιούνται τέτοια ψωμιά. Η νοικοκυρά τα βάζει στη μέση, ενώ τα παιδιά της στέκονται γύρω από αυτά και λέει τελετουργική ευχή.

Ανοιξιάτικες τελετές

Σύμφωνα με τη λαϊκή πίστη, μετά τον χειμώνα πληθαίνουν τα κακά πνεύματα και προσπαθούν να καθυστερήσουν την αναζωογόνηση της φύσης. Για προστασία από αυτά γίνονται ειδικές τελετές. Την 1^η Μαρτίου και την Καθαρά Δευτέρα οι Ελληνίδες καθαρίζουν την εστία και διώχνουν τα έντομα έξω, κάτι που αναφέρεται και σε διάφορα τελετουργικά

¹² Krikos-Davis K., *The Moires and Tyche in Modern Greek Folklore*, Αθήνα 1980, 49.

¹³ Λουκάτος Δ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Αθήνα 1985, 273.

¹⁴ Hasluck M., *Folklore* 38, London 1927, 169.

τραγούδια.¹⁵ Και οι Βούλγαροι έχουν τέτοια τελετή την 1^η Μαρτίου. Δύο αγόρια στήνονται στο κατώφλι του σπιτιού. Με τελετουργικά κείμενα δώχνουν τα έντομα και καλούν τον Μάρτιο στο σπίτι. Παρόμοια είναι και μία σέρβικη παράδοση· ρίχνουν σκουπίδια στο κατώφλι του γείτονα για να μεταφερθούν έτσι τα έντομα.¹⁶ Η νοικοκυρά στο σπίτι και τα κακά πνεύματα έξω – είναι κοινό μοτίβο στην τελετουργία του εποχιακού κύκλου σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών λαών. Ο κίνδυνος από τα κακά πνεύματα αυξάνεται κατά τη Μεγάλη Σαρακοστή – σύμφωνα με τη γεωργιανή παράδοση. Για να τον αποτρέψει, ο αγρότης από τη Ράτσα το Σάββατο της Τυρινής “έκανε σιδερένιο” το αμπέλι (τοποθετούσε κομμάτι από σίδηρο στον αμπελώνα).¹⁷ Τη Μεγάλη Πέμπτη οι αγρότες τοποθετούσαν κλαδί ή σταυρό από βίσκο για να αποφύγουν το κακό μάτι.¹⁸ Ακόμα και στις μέρες μας υπάρχει η παράδοση της φωτιάς που ανάβεται για να απομακρύνει τα κακά πνεύματα. Στις 9 Μαρτίου γιορτάζεται η μνήμη των 40 Μαρτύρων. Στη Γεωργία τέτοια μέρα μαγειρεύαν 9 είδη φαγητού και περιποιούνταν 9 αμπέλια.¹⁹ Για τους Έλληνες ο ιερός αριθμός αυτής της ημέρας ήταν 40: σαράντα φάε, σαράνρα πιέ, σαράντα μεταφύττει, σαράντα δώσεις για την ψυχή σου²⁰ (απόσπασμα από ένα ελληνικό δημοτικό τραγούδι).

Ξεχωριστό κεφάλαιο είναι τα καρναβάλια που γίνονται σε όλη την Ελλάδα πριν από τη Μεγάλη Σαρακοστή. Παρόμοια είναι η γεωργιανή παράδοση “Μπερικαόμπα-Κεενόμπα”. Αυτό το πανηγύρι περιελάμβανε μάσκες, χορούς και στην αρχαιότητα ακόμα και ερωτικό οργασμό.²¹

Τελετές για να προκληθεί βροχόπτωση

Στα ελληνικά τελετουργικά τραγούδια υπάρχει κατηγορία για πρόκληση βροχόπτωσης. Θα περίμενε κανείς ότι θα ήταν αφιερωμένα ή στον Άγιο

¹⁵ Ibid., 12, γ/38-39.

¹⁶ Лавонен Н. А., Фрагмент славянского язычества, Словянский и Балканский Фольклор, этногенетическая овшность и тирологические параллели, Москва 1975, 50.

¹⁷ Τοπούρια Ν., Από την Ιστορία της Αγροτικής Οικονομίας των Γεωργιανών, Τιφλίδα 1984, 40-41 (στα γεωργιανά).

¹⁸ Μπαρνταβελίτζε Β., Από την Ιστορία της Αρχαίας Λατρείας στη Γεωργία, Τιφλίδα 1941, 80-88 (στα γεωργιανά).

¹⁹ Φρουίτζε Β., Η Αμπελοργία και Οτινοπαραγωγή στη Γεωργία, τ. Ι, Τιφλίδα 1974, 262 (στα γεωργιανά).

²⁰ Εξαδακτύλου Χρ., Κυπριακή λαογραφία των μηνών στο περιοδ., Κυπρ. Σπουδαί, τομ. 45, Λευκωσία 1981, 267 (στα γεωργιανά).

²¹ Κουρντοβανίτζε Τ., Γεωργιανή Λαογραφία, Τιφλίδα 2001, 91; Γεωργιανή Δημοτική Ποίηση, Ανθολογία, Τιφλίδα 1976, 233-254; Τσικοβάνι Μ., Η Γεωργιανή Δημοτική Ποίηση, Τιφλίδα 1956, 247-72 (στα γεωργιανά); Κοτετισίβι Β., Δημοτική Ποίηση, Τιφλίδα 1961, 341 (στα γεωργιανά).

Λάζαρο ή στον Άγιο Γεώργιο γιατί γιορτάζονται την άνοιξη. Η εποχή που γιορταζόταν κάποιος άγιος καθόριζε και το περιεχόμενο της ευχής που θα του απηύθυναν οι πιστοί. Αποτέλεσμα αυτής της λογικής είναι το γεγονός ότι στη Γεωργία ο Άγιος Λάζαρος κυβερνά το στοιχείο του νερού.²² Με το νερό συνδέεται και ο Άγιος Γεώργιος στην παράδοση διάφορων λαών, ως προστάτης από τον δράκο του νερού.²³ Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, οι Έλληνες δημιούργησαν τη συγκεκριμένη λατρεία του Αγίου Γεωργίου.²⁴

Στην ελληνική εθνογραφία ο μεσολαβητής στον Θεό για να σταματήσει η ξηρασία είναι η παγανιστική μορφή *Περπερούνα, Περπερία*.²⁵ Όταν πέφτει ξηρασία, της τραγουδούν και κυκλοφορούν έναν νεαρό στολισμένο με λουλούδια από πόρτα σε πόρτα και τον ραντίζουν με νερό.²⁶ Παρόμοια είναι η σέρβικη παράδοση. Κυκλοφορούν ένα μικρό κοριτσάκι ντυμένο στα πράσινα. Την περίοδο της ξηρασίας στην Ανατολική Γεωργία ξιπόλητες γυναίκες ραντίζουν με νερό άσχημο κουκλάκι.²⁷ Τον ίδιο σκοπό έχει ένα γνωστό γεωργιανό δημοτικό τραγούδι (*Τζουτσούνα Τοβίμα*) και ο ομαδικός γυναικείος χορός (*Περχούλι*) της άνοιξης στην Ράτσα.²⁸

Διάφορες τελετές καταγράφονται για την πρόκληση βροχοπτώσης στο Ποσβ-Χεβσουρέτι (Βορειοανατολική Γεωργία) και στην Αρμενία.

Καλοκαιρινό ηλιοστάσιο

Τη μεγαλύτερη μέρα, όταν η δύναμη του ηλίου φτάνει στην αποκορύφωση της από την Ιρλανδία μέχρι τη Ρωσία, από τη Νορβηγία και τη Σουηδία μέχρι την Ισπανία και την Ελλάδα – γίνονται τελετές για τον ήλιο και τη φωτιά. Σε πολλές περιοχές παιδιά κουβαλάνε ρόδα ως σύμβολο του ηλίου που κινείται. Σε όλη την Ευρώπη ακόμα και σήμερα ανάβουν φωτιές αυτή την ημέρα. Με αυτό τον τρόπο απομακρύνονται τα κακά πνεύματα που αυξάνονται καθώς καίει ο ήλιος. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, οι κοινοί θνητοί “βοηθούν” κατ’ αυτόν τον τρόπο τον ήλιο να διατηρήσει την λάμψη του.²⁹ Κατά το ηλιοστάσιο, αν κάποιος πηδούσε τη φωτιά χωρίς να πάθει

²² Τσάναβα Α., Το Δημοτικό Θησαυρός της Γεωργίας, τ. 1, Τιφλίδα 1991, 12 (στα γεωργιανά).

²³ Χατζηκώστα Α. Α., ‘Αη Γιόργης, ο δημοφιλής μεγαλομάρτυρας, Α’ Συμπόσιο Κυπριακής λαογραφίας, Πρακτικά, Αθήνα 1985, 207 (στα γεωργιανά).

²⁴ Ручкина Н. Л., Греческие Акритские песни о герое убивающем дракона, в кн. Славянский и Балканский Фольклор, Толстой Н. И. (отв. ред.), Москва 1984, 234.

²⁵ Κριαράς Ε., Νέο Ελληνικό Λεξικό, Αθήνα 1995.

²⁶ Σκαρτοής Σ. Α., Το δημοτικό τραγούδι (τα κείμενα και η ερμηνεία τους), τ. 2, Αθήνα 1964, 163.

²⁷ Κουρνοβανιτζε Τ., 2001, 94.

²⁸ Η Γεωργιανή Λαογραφία, 1964, 126.

²⁹ Фрэзер Дж., Золотая Ветвь, Москва 1986, 581.

το παραμικρό, σύμφωνα με την πίστη πολλών λαών (ανάμεσά τους, Ελλήνων), θα εξασφάλιζε καλή υγεία και καλή τύχη όλο τον χρόνο.³⁰ Στην σλάβικη παράδοση την ημέρα αυτή η μυθολογική γυναίκα περπατούσε στο χωριό και σκορπούσε λουλούδια.³¹ Και οι Έλληνες έχουν τη συμβολική μάντισσα νόφη αυτή την ημέρα, την *Καλινίτσα*.

“Αγορά” γάμου

“Αγορά” γάμου χαρακτηρίζει τη γαμήλια παράδοση των Ρώσων, Βουλγάρων, Σέρβων, Γερμανών, Ιταλών,³² καθώς επίσης, των Γεωργιανών.³³ Τα δημοτικά τραγούδια μαρτυρούν την ύπαρξη μιας τέτοιας παράδοσης και στην Ελλάδα: Με πούλησες, μαννέ μου για ένα δαχτυλίδι, ωσ’ το μαννέ μου πίσω και ξαναγόρασέ με.³⁴

Πένθος στο γάμο

Τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια που εκφράζουν πένθιμη διάθεση καθώς η κόρη εγκαταλείπει το πατρικό της σπίτι – μας προκαλούν ιδιαίτερη εντόπωση.³⁵ Η μελωδία αυτών των τραγουδιών είναι βαριά και θλιβερή.³⁶ Ενώ συμπίπτουν απόλυτα το περιεχόμενο, ο συμβολισμός, το λεξιλόγιο, ο χαρακτήρας τους με τα πένθιμα τραγούδια. Κάτι που μας δυσχεραίνει να τα ταυτίσουμε με τη συγκεκριμένη τελετή του γάμου και να αποφασίσουμε σε ποια κατηγορία να τα κατατάξουμε: στον κύκλο των γαμήλιων ή των πένθιμων τραγουδιών. Αποχαιρετιστήριο τραγούδι-θρήνος υπήρχε και στη ρωσική γαμήλια τελετή.³⁷ Παρόμοιου χαρακτήρα είναι ένα γεωργιανό δημοτικό τραγούδι (“θα βγάλουν την όμορφη και θα της πλύνουν με δάκρυα το πρόσωπο”) και διάφορα λογοτεχνικά συγγράμματα.³⁸

Στην παρούσα ανακοίνωση προσπαθήσαμε να εστιάσουμε την προσοχή μας στα πιο συνηθισμένα παραδείγματα των ηθών και των εθίμων των Ευρωπαϊκών λαών. Κάτι που αποτελεί ένα μικρό μέρος του πλούσιου υλικού που ενώνει τους λαούς με ευρωπαϊκή ταυτότητα και είναι αδύνατον να παρουσιαστεί πλήρως στο πλαίσιο μιας ανακοίνωσης.

³⁰ Λουκάτος Δ., Τα καλοκαιρινά, Αθήνα 1992, 44.

³¹ Иванов В. В., Топоров В. Н., Исследования в области славянских древностей, Москва 1974, 217.

³² Karpeles M., *Folksongs of Europe*, London 1956, 171.

³³ Ιβελασβίλι Τ., Τα Γαμήλια Έθιμα της Γεωργίας, Τιφλίδα 1999, 160 (στα γεωργιανά).

³⁴ Μέγας Γ. Α., 1956, 72.

³⁵ Abulashvili M., *On Two Unusual Rituals*, Phasis. Greek and Roman Studies, 5-6, Tbilisi 2003, 9-13.

³⁶ Seiford R., *The Tragic Wedding*, Oxford 1987, 67-68; Baud-Bovy S., Κουτσοβλάχικα τραγούδια της Θεσσαλίας, Θεσσαλονίκη 1990, 89-31.

³⁷ Андреев П. П., *Русский Фольклор*, 1938, 89-90; Соколов Ю. М., *Русский Фольклор*, Москва 1948, 166-167.

³⁸ Γεωργιανή Δημοτική Ποίηση, 1960, 262.